

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

КАРІХ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 124.1:351.4

**ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ**

21.01.01 – основи національної безпеки держави
(політичні науки)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному університеті.

Науковий керівник: доктор політичних наук,
старший науковий співробітник,
Заслужений діяч науки і техніки України
Розумний Максим Миколайович,
Національний інститут стратегічних досліджень,
керівник Центру досліджень проблем Російської
Федерації.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Чупрій Леонід Васильович,
Національний авіаційний університет,
професор кафедри соціології та політології;

кандидат політичних наук, доктор філософських
наук, професор
Калиновський Юрій Юрійович,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого,
професор кафедри філософії.

Захист дисертації відбудеться 31 січня 2019 року о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.718.03 у Національному інституті стратегічних досліджень за адресою: 01030, м. Київ, вул. Пирогова, 7-а, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного інституту стратегічних досліджень за адресою: 01030, м. Київ, вул. Пирогова, 7-а.

Автореферат розісланий 20 грудня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. С. Каравасєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасному політичному і науковому дискурсах набули значного поширення концепції людської безпеки (human security), суспільної безпеки, соціальної безпеки. Національна безпека в політичних реаліях розглядається як узагальнююча категорія, що визначає ключові функції держави та основні орієнтири суспільного розвитку. Зростає також значення діяльності інститутів та організацій громадянського суспільства щодо забезпечення гуманітарної безпеки держави.

Гуманітарні питання є одним з головних пріоритетів політики національної безпеки держави. У цьому контексті доречно згадати феномен сек'юритизації політики, оскільки мету більшості політичних заходів і рішень визначають саме гарантування безпеки особистості, суспільства та держави, підвищення ступеня їх захищеності від ризиків і загроз зовнішнього й внутрішнього характеру. Таке широке розуміння проблематики політики національної безпеки обумовлює застосування низки понять і концепцій, що деталізують безпековий імператив та структурують поле досліджень відповідно до різних сфер людської життєдіяльності.

Загрози національній безпеці в гуманітарній сфері та відповідні засоби попередження і протидії цим загрозам визначені у вітчизняному законодавстві. Значну увагу дослідженню цієї проблематики приділяють провідні науковці та громадські експерти з питань національної безпеки.

Значну увагу цьому питанню приділяють провідні науковці та громадські експерти з питань національної безпеки. Необхідність включення соціогуманітарних аспектів суспільного життя як значущих факторів політики національної безпеки обґрунтована у працях О. Валевського, В. Горбуліна, В. Грубова, О. Дзьобаня, С. Здіорука, С. Зубченка, Ю. Калиновського, В. Караваєва, О. Корнієвського, В. Кременя, В. Крисаченка, О. Лановенка, О. Литвиненка, В. Лозового, М. Ожевана, Б. Парахонського, Є. Перегуди, О. Полторакова, М. Розумного, Г. Ситника, М. Степика, С. Сьоміна, І. Храбана, Л. Чупрія, О. Шевченка, Г. Яворської та ін.

Загрози та виклики, що постали перед Україною в гуманітарній сфері, вимагають дієвих механізмів реалізації політики національної безпеки, які в сучасних умовах здатні запобігти дегуманізації суспільства, поширенню екстремізму й радикалізму, конфлікту ідентичностей.

Вітчизняними дослідниками сформовано сукупність достатньо переконливих наукових підходів до цієї проблеми. Необхідність включення соціогуманітарних аспектів суспільного життя як значущих факторів політики національної безпеки обґрунтована у працях українських учених, монографіях та аналітичних доповідях Національного інституту стратегічних досліджень.

У дисертаційних дослідженнях С. Зубченка, В. Караваєва, Л. Чупрія розглянуті переважно теоретико-концептуальні аспекти формування політики національної безпеки в гуманітарній сфері. Продовження досліджень у цьому

напрямі вимагає уточнення інституційно-правових засад політики національної безпеки в гуманітарній сфері та механізмів її ефективної реалізації.

Зокрема, дискусійним залишається питання про чіткі критерії визначення гуманітарної сфери в державній політиці загалом та в політиці національної безпеки зокрема. Необхідно взяти до уваги розмежування гуманітарної та соціальної сфер забезпечення національної безпеки. Згідно з цим підходом гуманітарна сфера визначається в основному світоглядно-ціннісними аспектами суспільного життя, а відповідна політика має на меті передусім вплив на суспільну свідомість, культуру, психологію як окремого індивіда, так і суспільства у цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної роботи Сумського державного університету «Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства» (0114U001904).

У рамках виконання наукового проекту автором дисертації були підготовлені наукові статті, звітні матеріали з питань політико-правового забезпечення реалізації національних інтересів України в гуманітарній сфері.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є наукове визначення інституційно-правових засад політики національної безпеки України та механізмів їх реалізації.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі дослідницькі завдання:

- проаналізувати сучасні теоретико-методологічні підходи до розв'язання проблем національної безпеки в гуманітарній сфері та визначити їх ефективність і шляхи вдосконалення;
- визначити основні характеристики гуманітарної сфери як об'єкта політики безпеки, внутрішні та зовнішні чинники її ефективності;
- встановити найнебезпечніші виклики і загрози національній безпеці, що впливають на розвиток гуманітарної сфери;
- розглянути концептуальні засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері та основні проблеми її інституційного забезпечення;
- проаналізувати практику функціонування інституцій та норм в основних сферах гуманітарної політики України та їх вплив на стан національної безпеки;
- дати рекомендації щодо вдосконалення інституційної та нормативно-правової баз політики національної безпеки в гуманітарній сфері.

Об'єктом дослідження є політика національної безпеки України в гуманітарній сфері.

Предметом дослідження є інституційні та правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері.

Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові та спеціальні методи. Історичний метод застосовано для висвітлення еволюції гуманітарних загроз, обумовлених процесами глобалізації та проведенням реформ. Порівняльний метод і метод порівнянь використано для вивчення

нормативної та інституційної баз політики національної безпеки держави та її складової – гуманітарної безпеки.

У дослідженні також був застосований інституційний аналіз, у межах якого здійснено, зокрема, дослідження інституалізованих зв'язків та ознак системності в політиці національної безпеки України в гуманітарній сфері. На основі системного підходу була проведена оцінка характеру взаємодії між концептуальним, нормативним та управлінським рівнями розроблення і реалізації гуманітарної безпекової політики. До вивчення галузевого досвіду управління гуманітарною сферою був залучений аналітичний метод конкретних ситуацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації визначено основні інституційно-правові засади формування політики національної безпеки в гуманітарній сфері та умови її успішної реалізації.

Вперше:

– узагальнено досвід підготовки та прийняття концептуальних і стратегічних документів, що стосуються безпекових аспектів розвитку гуманітарної сфери в Україні. Він показує високий рівень конфліктності та невизначеності, що характеризує процес трансформації теоретичних академічних підходів у політичну практичну площину. Суперечливість процесів нормотворення в гуманітарній сфері обумовлена тим, що вони передбачають формалізацію процесів та уявлень, які в реальному житті суспільства мають динамічний, опосередкований та амбівалентний характер;

– доведено провідну роль держави щодо забезпечення національних інтересів України в гуманітарній сфері, а також значущість державно-громадської взаємодії в підвищенні ефективності реалізації гуманітарної безпекової політики в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів єдності народу України. Участь держави у цих процесах передбачає узгодження інтересів основних соціальних груп та суб'єктів політики, встановлення на цій основі пріоритету національних інтересів та забезпечення його безумовної реалізації в діяльності органів влади. У практичній площині місія держави сьогодні полягає передусім у створенні правових, інституційних та інфраструктурних передумов для появи та успішної реалізації гуманітарних ініціатив і проектів, започаткованих громадськими об'єднаннями, суб'єктами ринку та окремими громадянами.

Удосконалено:

– розуміння концепту гуманітарної безпеки в умовах світової гібридної війни та гуманітарних інтервенцій, ініційованих зовнішніми силами. Встановлено, що в цих умовах ефективна протидія дестабілізаційним чинникам вимагає гнучкого, але послідовного курсу державної політики на забезпечення процесів національної консолідації, формування та підтримання національної ідентичності, виховання патріотизму і високих моральних якостей підростаючого покоління;

– розуміння специфіки взаємодії між сектором безпеки та гуманітарною складовою державного управління, а також між державними і недержавними

суб'єктами політики національної безпеки. Система національної безпеки реалізує гуманітарні пріоритети переважно в контексті реагування на виявлені ризики та загрози. Водночас ефективна протидія небезпечним тенденціям суспільного життя та подолання їх наслідків вимагають більш тісної координації сектору безпеки з гуманітарним блоком державного управління, а також з активними суб'єктами громадянського суспільства;

– концептуальні підходи до аналізу ефективності гуманітарної безпекової політики в Україні шляхом упровадження цілісної системи взаємодії основних суб'єктів її забезпечення на державному та недержавному рівнях. Запропоновано підвищити ефективність гуманітарної безпекової політики в Україні на єдиній методологічній основі, спільних цілях, принципах, творчому взаємодоповненні гуманітарних і безпекових інститутів.

Набули подальшого розвитку:

– визначення основних викликів і загроз гуманітарній безпеці України, якими є низький рівень довіри всередині соціальних інститутів та в публічній сфері загалом; світоглядні суперечності та несформованість спільної культурної ідентичності громадян, їх недостатній рівень ідентифікації з Українською державою та декларованими нею гуманітарними цінностями і пріоритетами. Криза національної ідентичності супроводжується політизацією етнічності та ризиками суспільно-політичної дестабілізації;

– уявлення про визначальні чинники політики національної безпеки в гуманітарній сфері. До внутрішніх чинників ефективності гуманітарної політики належать політична культура даного суспільства, рівень розвитку інститутів громадянського суспільства, стан національної еліти, особливості функціонування політичної системи і стан інформаційної сфери. Не менш важливим є вплив зовнішніх чинників, а саме історичний, світоглядний і цивілізаційний контекст, що визначає спрямування гуманітарної політики та її основне ціннісне наповнення.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати дослідження мають практичне значення, оскільки на їх основі можуть бути сформульовані основні інституційно-правові засади розбудови системи гуманітарної безпеки в Україні. Виявлено концептуальні суперечності, нормативно-правові прогалини та функціональні недоліки в діяльності суб'єктів сектору безпеки та різних галузей гуманітарної сфери України, що можуть бути враховані при реформуванні вітчизняного законодавства та системи державного управління, а також при розробці концептуальних і стратегічних документів державної політики, Концепції гуманітарної безпеки України зокрема.

Результати дисертаційного дослідження були використані в рамках виконання науково-дослідної роботи (акт впровадження від 21.05.2018 р.) та в методичних розробках кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (акт впровадження від 21.05.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, що містить результати й висновки, одержані автором особисто. Наукові праці у співавторстві не оприлюднювалися.

Апробація результатів дослідження здійснена на наукових конференціях та фахових дискусіях загальноукраїнського та міжнародного характеру: «Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності» (11–12 жовтня 2007 р., м. Житомир, Житомирський державний університет ім. І. Франка); «Регіональна політика та адміністративна реформа в Україні: уроки європейського досвіду впровадження і реалізації» (14–15 грудня 2016 р., м. Ужгород); «Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація» (14–15 грудня 2016 р., м. Київ, Київський національний університет будівництва і архітектури); «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (26–27 травня 2017 р., м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара); «Культурні і креативні індустрії: історія, теорія та сучасні практики» (24 квітня 2017 р., м. Київ, Міністерство культури України).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 14 наукових праць, зокрема, 6 статей – в українських фахових виданнях із політичних наук, 1 стаття – у зарубіжному фаховому виданні, 2 статті – в інших наукових виданнях та 5 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота з повним обсягом 218 сторінок складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (242 найменувань). Обсяг основного тексту дисертації становить 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, охарактеризовано ступінь розробленості наукової проблеми, визначеної автором, її зв'язок із програмами науково-дослідної діяльності, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, а також методи дослідження, наукову новизну й практичне значення отриманих результатів. Розкриваються також результати апробації, авторські публікації та структура роботи.

У першому розділі **«Гуманітарний вимір політики національної безпеки»**, що складається з двох підрозділів, здійснений огляд основних підходів до політики національної безпеки України, відображених у теоретичних працях та відповідних нормативних документах.

Підрозділ 1.1 **«Основні поняття та принципи політики національної безпеки»** присвячено питанням теорії та практики політики національної безпеки у вітчизняній безпекознавчій літературі, працях авторитетних зарубіжних авторів, законодавчих актах і документах державної політики, якими визначаються засади діяльності відповідних органів влади та інших суб'єктів політики національної безпеки.

Дослідники виокремлюють кілька етапів в еволюції розуміння категорії безпеки, кожен з яких породив власну концепцію безпеки, плюралізм яких у сучасному світі зберігається. Йдеться про ключову роль поняття «національних інтересів» у концепції реалізму (Г. Моргентау), визнання пріоритету прав людини, демократичних цінностей, свободи слова і думки в ліберальній концепції суспільної безпеки та необхідність врахування плюралізму соціокультурних практик і світоглядних відмінностей з точки зору сучасного конструктивізму. Поняття людської безпеки (human security) увійшло в дослідницький, політичний і правовий вжиток наприкінці ХХ століття як вираження тих змін у підходах до безпеки, що відбулися в умовах глобалізації, відмови від принципу двополюсності світу та поширення нових видів загроз.

Теоретико-методологічні підходи до розв'язання проблем національної безпеки в Україні формувалися як під впливом світових тенденцій, так і з огляду на характер українських політичних, економічних, гуманітарних реалій.

Відзначається, що доволі широкий спектр завдань політики національної безпеки, її принципів та способів реалізації відбувається в контексті переосмислення ролі держави у житті суспільства, що відбулося після Другої світової війни. Відповідно до уявлень і принципів, покладених в основу сучасного світового порядку та реалізованих, зокрема, в Статуті ООН (1945), «Загальній декларації прав людини» (1948), Хартії європейської безпеки (1999), інших загальноновизнаних міжнародно-правових нормах, сучасна держава є насамперед гарантом безпеки і вільного розвитку своїх громадян, а також виконує низку зобов'язань щодо підтримання міжнародної безпеки, миру, спрямовує свої зусилля на протидію глобальним загрозам та їх попередження.

Входження України у світове співтовариство як повноправного і відповідального суб'єкта, демократизація та лібералізація політичного устрою і суспільного життя привели до утвердження цих принципів і підходів у правовому полі та політичній практиці.

З огляду на визнання національної безпеки як важливого й, певною мірою, узагальнюючого критерію успішності державної політики щодо утвердження і захисту національних інтересів провідними вітчизняними науковцями висувається теза про визначальну роль безпеки людини, держави і суспільства серед пріоритетів суспільного розвитку (В. Горбулін, А. Качинський).

Ключовою для політики національної безпеки є проблема визначення загроз та викликів національній безпеці. Від того, яким чином буде охарактеризовано у цьому вимірі те чи інше явище, процес або діяльність суб'єктів зовнішньої і внутрішньої політики, залежить спосіб реагування, протидії, упередження їх негативного впливу на різні сфери суспільного життя.

Визначення параметрів національної безпеки за допомогою кількісних показників, використання математичних моделей для моніторингу рівня й об'єму загроз національній безпеці наведено як теорію й досвід практичного застосування у працях О. Гончаренка, Е. Лисицина, А. Качинського, В. Косевцова, М. Биченка, О. Бодрука та ін. Кількісний підхід дозволяє отримувати оцінки з достатньо високою мірою об'єктивності, а разом з тим

забезпечує наочність результатів безпекових досліджень, можливість їхнього порівняння, зокрема і в часовій динаміці.

Гостра суспільно-політична криза кінця 2013 – початку 2014 року та агресія Російської Федерації, що настала за нею, на принципово новому рівні поставили питання забезпечення національної безпеки та ролі гуманітарних чинників щодо оцінювання загроз і викликів для держави, суспільства і кожного громадянина. Концептуалізація нового виду загроз, пов'язаних з агресивним зовнішнім втручанням у внутрішні справи суверенної держави, досить плідно здійснюється на основі поняття «гібридної війни».

У підрозділі 1.2 **«Гуманітарна сфера як об'єкт політики безпеки»** розкривається специфіка гуманітарної сфери як об'єкта політики безпеки, аналізуються відповідні академічні підходи та наявна нормативно-правова база такої політики.

Наявне законодавство дозволяє виділити гуманітарну безпеку як окремий напрям державної політики. Виходячи з норм вітчизняного законодавства, завданням політики національної безпеки в гуманітарній сфері є захист життєво важливих інтересів української держави, суспільства і людини, які в цій сфері актуалізуються.

Для цього дані інтереси повинні бути встановлені, належним чином описані та деталізовані. Ідентифікація інтересів здійснюється на підставі наукових підходів, політичних дискусій та громадських обговорень, результати яких фіксуються у вигляді конституційних положень, базових законів, документів державної політики стратегічного і концептуального характеру.

Деякі дослідники питань гуманітарного розвитку наголошують також на важливості категорії цінностей для розуміння цілей і завдань політики загалом і безпекової політики в гуманітарній сфері зокрема.

Результатами наукових пошуків у цій сфері та аналізу практики державної політики повинні стати коректне визначення специфічних загроз гуманітарного характеру національній безпеці України, встановлення їх пріоритетності та формування арсеналу засобів і методів протидії цим загрозам. Йдеться насамперед про питання національної самосвідомості, захисту суверенітету держави, легітимності влади, забезпечення основних гуманітарних потреб та інтересів громадян.

Встановлено, що гуманітарна безпека України засадничо формується на основі пріоритету прав і свобод людини, верховенства права, пріоритету національних інтересів над груповими, партійними та ідеологічними. Реалізація цих принципів у практичній площині залежить від ефективності державної політики та зрілості громадянського суспільства в нашій державі.

Перенесення відповідальності за додержання гуманітарних принципів на рівень міжнародної взаємодії закономірно ставить питання про межі компетенції національної держави і міжнародного співтовариства у сфері гуманітарної безпеки.

У другому розділі дисертації «**Основні принципи і завдання державної гуманітарної політики**», що складається з двох підрозділів, здійснено огляд теоретичних засад та практичної реалізації гуманітарної політики в Україні.

Підрозділ 2.1 «**Поняття та зміст державної гуманітарної політики**» присвячено феномену гуманітарної політики Української держави. Розглянуто її теоретико-методологічне підґрунтя, задекларовані цілі й завдання, а також охарактеризовано практику державного управління в окремих гуманітарних галузях.

Орієнтири гуманітарного розвитку України визначаються як національними інтересами України та життєво важливими інтересами кожного громадянина держави, відображеними в Конституції України та інших вітчизняних законодавчих актах, так і нормами міжнародного права. Сутностями гуманітарної політики повинні стати створення умов для виявлення, формування й розвитку творчого потенціалу особи та суспільства у цілому, забезпечення гідних умов життя всім членам суспільства та реалізація гуманістичних принципів соціальної організації.

Розглянуто еволюцію державної гуманітарної політики в Україні, її концептуальне та практичне наповнення в діяльності органів влади періоду незалежності.

У застосуванні до специфіки сучасного стану українського суспільства та актуальних завдань розвитку Української держави основні функції гуманітарної політики можуть бути визначені як соціальна, державотворча і трансформаційна.

Державотворча функція гуманітарної політики реалізується в ідеологічному забезпеченні процесів національної консолідації, формування та підтримання національної ідентичності, виховання патріотизму і високих моральних якостей підростаючого покоління.

Перехід до плюралістичної моделі суспільної свідомості та включення питань ідентичності до арсеналу політичної конкуренції актуалізували завдання ідеологічної визначеності як змістовної основи гуманітарної політики в питаннях мови, освіти, історичної пам'яті тощо.

Одними із завдань сучасної гуманітарної політики держави є максимальне пом'якшення негативних наслідків трансформаційних і кризових процесів, зменшення їх травматичного впливу на свідомість та психіку населення, попередження й подолання наслідків зниження життєвого рівня вразливих верств, вихід із кризового стану національної самосвідомості та ідентичності.

Зміст державної гуманітарної політики та результати її практичної реалізації впливають на стан національної безпеки, а також стосуються широкого кола життєвих інтересів людини – її соціального та екологічного захисту, охорони здоров'я, можливості виховання й освіти дітей, забезпечення культурних та інтелектуальних потреб, можливостей творчої самореалізації та ін. Згідно з поширеними в сучасній науці та актуальними міжнародно-правовими підходами ці питання належать до сфери безпеки

людини (human security), а отже, можуть тлумачитися як предмет політики гуманітарної безпеки в широкому розумінні цього терміна.

Крім того, в умовах трансформації суспільної свідомості та переходу до демократії, а також з огляду на потреби ідеологічного забезпечення процесу національного державного будівництва такі завдання гуманітарної політики, як формування і підтримання національної ідентичності громадян України, забезпечення позитивного сприйняття України світовим співтовариством, відіграють істотну роль у формуванні засад та передумов національної безпеки.

Підрозділ 2.2 **«Інституційні та нормативно-правові чинники ефективності державної гуманітарної політики в Україні»** присвячено розгляду головних чинників, що впливають на формування та реалізацію гуманітарної політики України в сучасних умовах.

З метою систематичного вивчення та аналізу їх природи ці чинники розмежовано на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх чинників ефективності гуманітарної політики віднесено загальну політичну культуру українського суспільства, рівень розвитку інститутів громадянського суспільства, стан та якість національної еліти, її відповідність актуальним викликам і завданням державотворення. Впливають на характер гуманітарної політики держави та її результати принципи функціонування політичної системи, механізми і традиції прийняття політичних рішень, а також стан інформаційного простору країни.

Прояви політичної культури суспільства є не лише індикаторами наявного стану демократії в суспільстві, вони вирішальним чином впливають на постановку і вирішення завдань гуманітарної політики громадянським суспільством та уповноваженими суб'єктами публічної політики.

Зовнішні чинники формування державної гуманітарної політики в Україні значною мірою впливають на визначення орієнтирів національної гуманітарної політики, її принципів та завдань. Найбільшою мірою зовнішні чинники впливають на характер наших уявлень про світоглядний і цивілізаційний контекст внутрішніх політичних рішень та процесів.

У дисертації, зокрема, зазначено, що в сучасному світі традиційні ідентичності чинять опір уніфікуючому впливу глобалізації, що призводить до загострення протистояння між локальним і глобальним підходами до гуманітарних проблем, що, зрештою, призводить до захисних реакцій та ізоляціонізму.

Третій розділ дисертації **«Інституційно-правові механізми забезпечення національної безпеки України в гуманітарній сфері»** узагальнює попередні теоретичні та аналітичні напрацювання та проектує їх результати на практичну сферу реалізації політики національної безпеки в гуманітарній сфері України.

У підрозділі 3.1 **«Основні тенденції реалізації політики національної безпеки в гуманітарній сфері»** йдеться про форми та механізми реалізації безпекових імперативів у різних гуманітарних галузях. Зокрема, детально проаналізовано стан справ і основні тенденції розвитку етнополітичної, культурної та освітньої сфер державної політики.

У роботі визначено, що ключовою проблемою етнополітики в Україні на етапі національного державотворення є складний та суперечливий процес формування національної ідентичності. Проблема ідентичності має комплексний характер, вона вміщує в себе політичні, соціальні, гуманітарні та інформаційні аспекти і може бути розглянута в більш широкому контексті суспільної безпеки.

У роботі розглядаються зусилля різних суспільних і політичних авторів щодо формування концептуальних, нормативних та організаційних засад успішної державної політики у сферах використання мов і захисту прав національних меншин.

Одним із вагомих напрямів політики гуманітарної безпеки України є культурна політика. Саме культура справедливо вважається сферою, де формуються цінності суспільства, національна ідентичність та національна пам'ять, розвиваються суспільно значущі ідеї. Культура, а також політика у сфері культури є саме тією площиною, де найкраще і найефективніше реалізуються особистість та соціум.

Зміцнення гуманітарної безпеки держави під дією зовнішніх чинників та загрози втрати інтелектуального, кадрового і технологічного потенціалу України спонукають переосмислити завдання та місію освітньо-наукової сфери держави. Національна освіта, її різні рівні та галузі, а також наука, її інститути, їх стан та форми функціонування розглядаються в роботі як вагомі чинники забезпечення політики гуманітарної безпеки в Україні.

Українські дослідники визначають «відплив інтелекту» одним із ризиків для безпеки, пов'язаних зі сферою освіти і науки. Протидіяти цьому явищу держава може шляхом різкого підвищення ефективності управлінської діяльності (координації освітніх послуг із практикою та вимогами ринку, розвитку дослідницьких напрямів і технологічного переозброєння). Неможливо досягти якісних змін у цих сферах також без додаткового залучення ресурсів. Висока вартість навчання в деяких українських вищій закладах освіти поряд із корупцією та не завжди задовільною якістю освіти зумовили гостру боротьбу за українських студентів із боку зарубіжних університетів.

Іншими ризиками є невідповідність кадрового складу науки світовим тенденціям, зниження престижу науковця як професії. Причинами їх науковці вважають брак зв'язку між освітніми й науковими програмами, низький рівень фінансування науки і відповідно низьку заробітну плату, застарілу матеріально-технічну базу, що не дозволяє проводити дослідження на належному рівні, відсутність перспектив професійного розвитку.

У підрозділі 3.2 **«Проблемні аспекти розроблення та реалізації політики національної безпеки в гуманітарній сфері»** розглянуто основні аспекти формування та реалізації політики національної безпеки. Йдеться про доктринальний, нормативний та організаційний рівні, а також зв'язки між ними та механізми зворотного зв'язку, інформаційно-комунікативного забезпечення, координації та адаптації до нових викликів і змін ситуації.

Інституційно-правові засади політики національної безпеки в Україні на сьогодні досить чітко визначені на законодавчому, нормативному та організаційному рівнях. У межах чинних норм і прийнятих у державі підходів до гуманітарної політики і вирішення питань національної безпеки вирішальний вплив на ці процеси має управлінська діяльність уповноважених органів влади на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях.

Зобов'язання держави у сфері гуманітарної політики в Україні відображені в Конституції України, відповідній правовій базі державної політики та її інституційному забезпеченні. Державні повноваження повинні бути підкріплені ресурсами та належними механізмами реалізації, зокрема адміністративним апаратом.

Водночас існує очевидна суперечність між визначеними в документах державної політики і вітчизняному законодавстві цілями та завданнями державної політики в гуманітарній сфері й реальною спроможністю органів влади реалізувати задекларовані цілі й завдання. Така спроможність часто є недостатньою з огляду на ресурсне забезпечення, інституційні особливості успадкованого від радянського періоду бюрократичного механізму, а також якість кадрового забезпечення цієї політики.

На підставі аналізу досвіду підготовки та прийняття концептуальних і стратегічних документів, що стосуються безпекових аспектів розвитку гуманітарної сфери в Україні, зроблено висновок про високий рівень конфліктності та невизначеності, що перешкоджає прийняттю відповідних документів, які визначали б засади державної політики у сфері міжнародних відносин, використання мов, національної пам'яті, а також ефективно визначали б напрями реформування освітньо-наукової галузі та інші життєво важливі пріоритети національного розвитку.

Гуманітарні пріоритети ще недостатньо відображені в принципах і формах функціонування системи національної безпеки України. Відповідні норми та інститути орієнтовані переважно на реагування на виявлені ризики й загрози, тоді як гуманітарні процеси вимагають більш гнучкого та широкого підходу до виявлення причин і факторів загрозливих ситуацій, довготривалих, стратегічно вивірених узгоджених дій різних суб'єктів політики національної безпеки.

Питання гуманітарної безпеки ще не набули достатньо предметного та актуалізованого відображення в діяльності основних інститутів сектору безпеки. Про це, зокрема, свідчить незначна їх частка серед пунктів порядку денних засідань Ради національної безпеки і оборони. Виняток складають лише кризові ситуації в міжетнічних відносинах (в АР Крим), гострі та соціально резонансні ситуації навколо організації вступної кампанії до закладів вищої освіти, деякі питання інформаційної безпеки, пов'язані із зовнішніми гуманітарними експансіями.

У підрозділі 3.3 **«Пріоритетні напрями та шляхи впровадження системних засад гуманітарної політики України»** пропонується авторський підхід до проблеми формування політики національної безпеки в гуманітарній сфері України.

Ефективність такої політики може бути значно підвищена в разі творчого поєднання концептуальних, нормативних та організаційних підходів і форм політичної діяльності, що на сьогодні напрацьовані в межах політики національної безпеки та державної гуманітарної політики. Основою для такого поєднання зазначених підходів є усвідомлення значущості гуманітарної сфери, в якій реалізуються життєво важливі інтереси людини, суспільства і національної державності, що потребують захисту та сприяння з боку держави, інституцій громадянського суспільства і кожного громадянина.

Ефективна політика національної безпеки в гуманітарній сфері повинна спиратися на всебічний аналіз суспільної дійсності, активності внутрішніх і зовнішніх суб'єктів, стану суспільної свідомості, ресурсного, технологічного та управлінського забезпечення державної політики. Для цього вона повинна мати розроблені теоретико-методологічні підходи до природи існуючих і потенційних загроз, орієнтирів та основних тенденцій суспільного розвитку.

Законопроекти та інші рамкові документи, що визначають основу гуманітарної політики держави у сфері ідентичності, соціального забезпечення громадян, методів та інструментів модернізації суспільних відносин в Україні, повинні стати предметом широкого обговорення і фахової дискусії. Для цього може бути використаний формат консультативно-дорадчих та координаційних органів, створених при Президентові України, Верховній Раді чи Кабінеті Міністрів України.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дисертаційного дослідження отримані наступні результати.

1. Політика національної безпеки в гуманітарній сфері в Україні є одним із важливих напрямків діяльності держави і суспільства. Ця політика має власне концептуальне підґрунтя, нормативно-правове забезпечення та інституційно-управлінський інструментарій реалізації. У своїх основних формах вона спирається на традицію державної гуманітарної політики, що пройшла складний еволюційний шлях як у загальному цивілізаційному контексті, так і в рамках вітчизняних державотворчих процесів.

Необхідність вироблення та реалізації цілісної політики національної безпеки в гуманітарній сфері залишається нагальним концептуальним і практичним завданням, без якого неможливе забезпечення стабільного і гармонійного розвитку людини, держави і суспільства.

2. Теоретико-методологічні підходи до розв'язання проблем національної безпеки в Україні формувалися як під впливом світових тенденцій, так і з огляду на українські політичні, соціально-економічні та гуманітарні реалії.

У контексті політики національної безпеки, її концептуальних та нормативно-правових засад гуманітарна сфера виокремлюється як спеціальний об'єкт, що має свою структуру та визначається переліком загроз, а також шляхів і засобів протидії й запобігання цим загрозам.

На сьогодні загально визнаним є те, що в центрі гуманітарної політики перебуває людина як основна мета і критерій суспільного прогресу. Паралельно з цим концептуалізація поняття гуманітарної безпеки здійснюється в напрямку посилення державотворчої функції гуманітарної політики, що конкретизується в ідеологічному забезпеченні процесів національної консолідації, формування та підтримання національної ідентичності, виховання патріотизму та високих моральних якостей підростаючого покоління.

Водночас основні напрями державної гуманітарної політики прямо чи опосередковано впливають на стан національної безпеки, а також стосуються широкого кола життєвих інтересів людини – її соціального та екологічного захисту, охорони здоров'я, можливості виховання й освіти дітей, забезпечення культурних та інтелектуальних потреб, можливостей творчої самореалізації ін.

Таким чином, проблема формування політики національної безпеки в гуманітарній сфері України може бути розв'язана через поєднання концептуальних, нормативних та організаційних підходів і форм політичної діяльності, що на сьогодні напрацьовані в межах політики національної безпеки та гуманітарної політики.

3. Сучасна гуманітарна політика повинна бути адекватною актуальним викликам національного державотворення і тенденціям глобального розвитку. Вона повинна враховувати об'єктивний вплив внутрішніх та зовнішніх чинників.

До внутрішніх чинників ефективності гуманітарної політики належать, зокрема, загальна політична культура даного суспільства, рівень розвитку інститутів громадянського суспільства, готовність національної еліти до вирішення історичних завдань даного періоду життя спільноти, а також особливості функціонування політичної системи і стан розвитку медійних ресурсів.

Іншу групу чинників складають зовнішні обставини, в яких гуманітарна політика конкретної держави реалізується. У даному контексті можна говорити загалом про історичний, світоглядний і цивілізаційний контекст, що визначає спрямування гуманітарної політики та її основне ціннісне наповнення, а також виклики й загрози, пов'язані з явищами гуманітарної експансії, інформаційно-психологічних операцій, гібридної агресії тощо.

4. Основними загрозами гуманітарній безпеці України впродовж останніх років залишаються соціальна незахищеність громадян; низький рівень довіри всередині соціальних інститутів та в публічній сфері загалом; світоглядні суперечності та несформованість спільної культурної ідентичності громадян, їх недостатній рівень ідентифікації з Українською державою та декларованими нею гуманітарними цінностями й пріоритетами.

Ключовою проблемою гуманітарної сфери в сучасній Україні є проблема кризового стану національної ідентичності, що супроводжує процес становлення національної державності та громадянського суспільства.

В умовах становлення національної державності природно виникає ефект політизації етнічності, що супроводжується конфліктом ідентичностей та

ризиками суспільно-політичної дестабілізації. Цей етап є закономірним наслідком пошуку суспільством нових смислів і цінностей на заміну попередніх ідеалів та суспільних норм. Успішність цього пошуку визначається внутрішніми чинниками – якістю національної еліти, зрілістю політичних інститутів та політичної культури мас, а також зовнішніми впливами, обумовленими явищами культурної глобалізації, інформатизації та віртуалізації суспільних процесів.

5. Політико-правові засади політики національної безпеки в Україні досить чітко визначені на законодавчому, нормативному та інституційному рівнях.

Держава залишається ключовим суб'єктом гуманітарної політики в Україні, водночас її функції координації та стратегічного управління основними гуманітарними галузями потребують оновлення й адаптації до реалій сьогодення. За нинішніх умов держава декларує свою відповідальність за виконання гуманітарних функцій, але часто не має для цього ані необхідних ресурсів, ані відповідних інструментів соціальної комунікації.

Водночас гуманітарна політика є справою не лише відповідальних за певні ділянки державного управління органів влади, а й самого суспільства, його самоорганізованих інститутів. Роль держави за таких умов полягає, насамперед, у створенні правових, інституційних та інфраструктурних передумов для появи й успішної реалізації гуманітарних ініціатив і проектів, започаткованих громадськими, корпоративними суб'єктами та окремими громадянами.

6. Особливістю політики національної безпеки в гуманітарній сфері є те, що її основним інструментом є встановлення певних правових норм та прийняття інституційних рішень, що передбачають формалізацію процесів та уявлень, які в реальному житті суспільства мають динамічний, опосередкований та амбівалентний характер. Органи державної влади, що функціонують у цій сфері, нерідко делегують процес пошуку прийнятних політичних рішень спеціально створеним дорадчо-консультативним органам.

7. Реалізація цілей і завдань політики національної безпеки в гуманітарній сфері спирається в основному на інституційну та правову базу державної гуманітарної політики. Правова система України поки що недостатньо пристосована для здійснення цілеспрямованої системної політики, орієнтованої на забезпечення цілей і завдань національної безпеки в гуманітарній сфері.

Найбільш проблемним аспектом процесу реалізації національних інтересів у гуманітарній сфері є трансформація концептуальних і навіть нормативних положень документів державної політики в практичну площину, що має вирішальне значення для функціонування системи національної безпеки.

Система національної безпеки реалізовує гуманітарні пріоритети переважно в контексті реагування на виявлені ризики та загрози. Однак у цій площині діяльність структур сектору безпеки є обмеженою нормами чинного законодавства про кримінальну відповідальність приватних осіб та посадовців за дії, що становлять загрозу національним інтересам України. Більш активна і конструктивна участь безпекових інституцій у формуванні системи гуманітарної безпеки України можлива на основі їх тісної взаємодії із

суб'єктами реалізації гуманітарної політики держави та громадянським суспільством.

8. Одним з головних недоліків інституційно-правового забезпечення політики національної безпеки України в гуманітарній сфері є брак цілісності щодо розроблення та реалізації такої політики. За наявності основних елементів, необхідних для функціонування такої політики, спостерігаються великі розриви між рівнями і формами її забезпечення – теоретико-концептуальним, нормативно-правовим та адміністративно-оперативним.

9. Звідси випливає ключове завдання підвищення ефективності гуманітарної безпекової політики в Україні: побудова цілісної системи взаємодії основних суб'єктів такої політики на єдиній методологічній основі, спільних цілях і принципах функціонування, узгоджених процедурах, творчому взаємодоповненні та можливості гнучко реагувати на зміни середовища функціонування. Сформована таким чином система гуманітарної безпеки матиме три рівні функціонування: доктринальний, нормативний та функціональний.

Інше важливе завдання полягає в тому, щоб забезпечити належну суспільну легітимність нормам, інститутам та практикам, що формують гуманітарну безпеку України. Підставою такої легітимності може бути лише відкритий інклюзивний суспільний діалог із найбільш гострих та потенційно конфліктних питань, що включає публічні механізми прийняття політичних рішень, а також їх необхідну експертну апробацію й громадське обговорення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях із політичних наук:

1. Каріх І. В. Концептуальні підстави феномену національної безпеки України / І. В. Каріх // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – Київ: ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2005. – № 19. – С. 265–274.
2. Каріх І. В. Зовнішні і внутрішні загрози гуманітарній безпеці України / І. В. Каріх // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – Київ: ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2005. – № 20. – С. 302–310.
3. Каріх І. В. Концептуальні підстави феномену національної безпеки України / І. В. Каріх // Грані: наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. – Дніпропетровськ: Грані, 2006. – № 2 (46). – С.118–122.
4. Каріх І. В. Національна ідентичність в структурі гуманітарної безпеки України / І. В. Каріх // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – Київ: Інтак, 2007. – № 25. – С. 133–144.
5. Каріх І. В. Гуманітарна безпека і категорія «ідентичності»: проблема взаємозв'язку / І. В. Каріх // Нова парадигма: журнал наукових праць. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 64. – С. 109–119.
6. Каріх І. В. Гуманітарна сфера як об'єкт політики безпеки / І. В. Каріх // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Історія.

Політологія». – Маріуполь: Видавничий дім МДУ, 2016. – Вип. 17. – С. 152–159.

7. Karikh I. Культурна політика як інструмент політики національної безпеки / I. Karikh. Cultural Policy as an Instrument of National Security Policy of Ukraine // European Political and Law Discourse. – Praha, 2017. – Vol. 4, Issue 2. – P. 136–140.

Статті в інших наукових виданнях:

8. Karikh I. В. Концептуальні виміри національної безпеки України / I. В. Karikh // Альманах Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Філософські проблеми гуманітарних наук. – Київ, 2006. – № 8–9. – С. 95–104.

9. Karikh I. В. Принципи гуманітарної освіти в Україні / I. В. Karikh // зб. наук. праць Науково-дослідного інституту українознавства. – Київ: Рада, 2008. – Т. XXII. – С. 195–196.

Матеріали конференцій, семінарів, круглих столів:

10. Український соціум: соціально-політичні виміри: матеріали засідання «круглого столу» [Функції освіти в розбудові сучасної України] (28 грудня 2004 р.). – Київ: Знання України, 2005. – С. 168–169.

11. Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності: матеріали «круглого столу» [Національна ідентичність як підстава толерантності] (29 травня 2007 року, м. Житомир). – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2007. – С. 78–83.

12. Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація: збірник наукових праць. Вип. II. Матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. [Глобальні чинники регіональної політики: гуманітарний вимір] (14–15 грудня 2016 року, Київ / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури та ін.). – Київ: Економічна думка, 2016. – Ч. 1. – С. 76–78.

13. Культурні і креативні індустрії: історія, теорія та сучасні практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Культурні індустрії та політика національної безпеки в Україні] (24 квітня 2017 р., Київ / Міністерство культури України). – Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2017. – С. 54–56.

14. Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції [Політика держави у сфері науки та освіти як чинник забезпечення національної безпеки України] (26–27 травня 2017 р., Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара). – Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. – Ч. II. – С. 92–93.

АНОТАЦІЯ

Каріх І. В. Інституційно-правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки). – Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням інституційних та правових засад формування і реалізації політики національної безпеки України в сучасних умовах. Метою дисертаційного дослідження є визначення впливу існуючих політико-правових механізмів на стан національної безпеки України в гуманітарній сфері та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення інституційної і нормативно-правової баз державної політики в цій сфері.

Політика національної безпеки в гуманітарній сфері в Україні є одним із важливих напрямків діяльності держави і суспільства. Ця політика має власне концептуальне підґрунтя, нормативно-правове забезпечення та інституційно-управлінський інструментарій реалізації. Щодо своїх основних форм, вона спирається на традицію державної гуманітарної політики, що пройшла складний еволюційний шлях як у загальному цивілізаційному контексті, так і в рамках вітчизняних державотворчих процесів.

Встановлено, що одним з головних недоліків інституційно-правового забезпечення політики національної безпеки України в гуманітарній сфері є брак цілісності та послідовності щодо розроблення та реалізації політики. За наявності основних елементів, необхідних для функціонування такої політики, відсутні належна координація та взаємодія між рівнями і формами її забезпечення – теоретико-концептуальним, нормативно-правовим та адміністративно-оперативним.

Запропоновано підвищити ефективність гуманітарної безпекової політики в Україні шляхом побудови цілісної системи взаємодії основних суб'єктів такої політики на єдиній методологічній основі, спільних цілях і принципах функціонування, уніфікованих процедурах, творчому взаємодоповненні гуманітарних та безпекових інститутів, їх можливості гнучко реагувати на зміни середовища функціонування.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, гуманітарна сфера, гуманітарна політика, ідентичність, державна політика, правові засади, нормативне забезпечення, інституційне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Карих И. В. Институционально-правовые основы политики национальной безопасности в гуманитарной сфере. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 21.01.01 – основы национальной безопасности государства

(политические науки). – Национальный институт стратегических исследований, Киев, 2018.

Диссертация является комплексным исследованием институциональных и правовых основ формирования и реализации политики национальной безопасности Украины в современных условиях. Цель исследования – определение влияния существующих политико-правовых механизмов на состояние национальной безопасности Украины в гуманитарной сфере и выработка рекомендаций по совершенствованию институциональной и нормативно-правовой баз государственной политики в этой сфере.

Политика национальной безопасности в гуманитарной сфере в Украине является одним из важных направлений деятельности государства и общества. Данная политика имеет собственное концептуальное основание, нормативно-правовое обеспечение и институционально-управленческий инструментарий реализации. В своих основных формах она опирается на традицию государственной гуманитарной политики, прошла сложный эволюционный путь как в общем цивилизационном контексте, так и под влиянием особенностей отечественных политических процессов.

Установлено, что одним из главных недостатков институционально-правового обеспечения политики национальной безопасности Украины в гуманитарной сфере является нехватка целостности и последовательности в разработке и реализации политики. При наличии основных элементов, необходимых для функционирования такой политики, отсутствуют надлежащая координация и взаимодействие между уровнями и формами ее обеспечения – теоретико-концептуальным, нормативно-правовым и административно-оперативным.

Предложено повысить эффективность гуманитарной безопасности в Украине путем построения целостной системы взаимодействия основных субъектов политики на единой методологической основе, общих целях и принципах функционирования, унифицированных процедурах, творческом взаимодополнении гуманитарных и институтов безопасности, их возможности гибко реагировать на изменения среды функционирования.

Ключевые слова: национальная безопасность, национальные интересы, гуманитарная сфера, гуманитарная политика, идентичность, государственная политика, правовые основы, нормативное обеспечение, институциональное обеспечение.

SUMMARY

Karikh I. V. The institutional and legal principles of national security policy in the humanitarian sphere. – Manuscript.

This thesis is submitted for receiving a candidate's degree in political sciences, the specialization 21.01.01 – Fundamentals of the national security. – The National Institute for Strategic Studies. – Kyiv, 2018.

The dissertation is a complex study of the institutional and legal foundations for the formation and implementation of the national security policy of Ukraine in actual conditions. The purpose of the research is to determine the impact of existing political and legal mechanisms on the efficiency of security policy in the humanitarian sphere of Ukraine and to offer recommendations for improving the institutional and regulatory framework for state policy in this area.

The policy of national security in the humanitarian sphere in Ukraine is one of the important directions of activity of the state and society. This policy has its own conceptual basis, regulatory framework and institutional and managerial tools for its implementation. In its basic forms, it relies on the tradition of state humanitarian policy.

The state humanitarian policy and the results of its practical implementation substantially affect the state of national security, including the interests of the person, its social and environmental protection, the protection of its health, education, opportunities for creative self-realization, etc.

State is the most important subject of humanitarian policy in Ukraine. It has the constitutional obligations to citizens, with the relevant legal and institutional framework. State powers should be backed up by resources and proper mechanisms for implementation, including administrative apparatus.

The dissertation deals in detail with the forms and mechanisms of realization of security imperatives in various humanitarian branches. In particular, the state of affairs and the main trends of the development of the ethnopolitical, cultural and educational spheres of state policy are analyzed.

The doctrinal, normative and organizational levels of the formation and implementation of national security policy, feedback mechanisms, information and communication support, coordination and adaptation to new challenges and changes in the situation are also considered in a consistent manner.

One of the main shortcomings of the institutional and legal support of the national security policy of Ukraine in the humanitarian sphere is the lack of integrity and consistency in the development and implementation of such a policy. In the presence of the basic elements necessary for the functioning of such a policy, there is no proper coordination and interaction between the levels and forms of its support – conceptual, legal and administrative. The national security system realizes humanitarian priorities only in the context of responding to identified risks and threats that have signs of offenses. Therefore, in practice, the sphere of competence of the security sector and the activity of the institutes of state humanitarian policy practically does not overlap, which creates institutional and legal obstacles for the formation and implementation of a coherent policy of national security in the humanitarian sphere.

It is proposed to increase the effectiveness of humanitarian security policy in Ukraine by developing a coherent system of interaction between the main actors of such a policy on a unified methodological basis, common goals and principles of functioning, unified procedures. It would make the cooperation of humanitarian and

security institutes, and their ability to flexibly respond to changes in the functioning environment.

Adopted on the basis of broad debate and civic consensus, legislative norms should serve as a basis for: a) overcoming public opposition and political speculations on ideological and social issues; b) professional development of programs for the implementation and specification of the relevant support in the norms of legislation, by-laws, and documents of state policy; c) executive and coordinating activities of specialized bodies of state power.

According to the results of the research and author's conclusions, the basic institutional and legal principles of building a humanitarian security system in Ukraine can be formulated. The revealed conceptual contradictions, regulatory gaps and functional deficiencies in the activities of the subjects of national security policy and humanitarian policy of Ukraine could be taken into account for preparing conceptual and strategic documents of state policy and programs for reforming of legislation and management system.

Key words: national security, national interests, humanitarian sphere, humanitarian policy, identity, state policy, legal principles, normative support, institutional support.